

СТАНОВИЩЕ

От доц. д-р Михаил Николов Проданов

за дисертационния труд на докторант Елена Пенева Кортезова за присъждане на ОНС-„Доктор“ на тема: *„Родителски нагласи за езиковото развитие на деца с комуникативни нарушения в предучилищна възраст(3-7г.)“*, област на висшето образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.2. Психология, докторска програма по „Педагогическа и възрастова психология – Център по хуманитарни науки на БСУ. Докторантката се е обучавала в самостоятелна форма, с научен ръководител проф. д-р Йонка Балтаджијева.

Становището е изготвено съгласно чл.20 и чл.21 от Правилника за развитие на академичния състав на БСУ. Със заповед УМО-19/03.10.22г. на Ректора на БСУ съм определен за член на Научното жури по чл.18 от Правилника за РАС на БСУ, във връзка с процедурата за защита на посочената по-горе докторска дисертация. Като член на журито съм получил копие от дисертационни труд и автореферата на докторант Елена Кортезова. В автореферата е налице *„Справка за приносите на дисертационния труд“*. Приложен е и *„Списък на публикациите“* на докторанта.

1. Обем и структура на съдържанието на дисертацията.

Съдържанието на дисертацията е структурирано в три основни глави. В Първа глава на разработката са представени основни теоретични концепти, като трябва да се отбележи аналитичността и системността в изложението. Много добре са разгледани различните концепции за социалните нагласи. Теоретичният анализ включва комуникативните нарушения в ранното детство, както и подходите и моделите за интервенция при проблеми в езиковото развитие. Родителските нагласи в този аспект на дефицити в развитието са представени чрез основните си компоненти. Втора глава е посветена на методологията на проведените изследвания. Ясно са формулирани основните предпоставки – концептуалният модел, целите, задачите и хипотезите. Представен е инструментариумът, който е авторска разработка, като са описани точно последователните етапи за неговото конструиране. Докторант Елена Кортезова операционализира чрез своя инструментариум теорията на Ажзен за *„планираното поведение“*. Изследваната група от целевата популация е с голям

обем – анализирани са общо данни от 234 валидни попълнени въпросници. Статистическите методи за обработка на данните са релевантни на изследователския модел и типа променливи. Третата глава от дисертацията е посветена на резултатите от проведеното изследване. Чрез факторни анализи на получените данни от инструментариума са извлечени основните независими променливи, които имат ефект върху поведението на родителите за корекция на комуникативните нарушения при децата в ранна и предучилищна възраст – „нагласа“, „субективна норма“, „възприятие за контрол“ и „намерение“. Линейните регресионни анализи като цяло потвърждават предвижданията на модела за „планираното поведение“ на Ажзен. Извършен е и сравнителен анализ по различни демографски променливи. Резултатите от изследването са обобщени чрез 15 основни изводи, които точно и ясно презентират постиженията на дисертационния труд.

Дисертацията е в обем от 254 страници, заедно с литературата и приложенията – от тях текстът заема 231 страници. Посочени като използвани и цитирани са общо 167 източници – 104 са на кирилица, 59 – на латиница и 4 са електронни източници. Дисертацията е илюстрирана с 56 таблици, 7 фигури и приложения след основния текст, заемащи 23 страници.

2. Оценка за актуалността и значимостта на дисертационния труд.

Защо изследването на родителските нагласи към езиковото развитие на децата с комуникативни нарушения е актуално? Докторантката цитира източник, според който около 10% от децата до 7 години са с езиково нарушение. Авторката на дисертацията споделя и собствен дългогодишен опит в консултирането и терапията на децата с езикови и комуникативни нарушения, като прави изводи, че специалистите по езиково развитие (логопеди и психолози) отчитат в практиката си повишен брой деца, нуждаещи се от специализирана терапия на езика и речта. Тази тенденция предполага засилен интерес към изследвания в дисертацията научен проблем.

Значимостта на научната разработка се свързва и с презумпцията, че родителите имат водеща роля за езиковото развитие на децата и отношението им към проблемите на това развитие оказва влияние върху функционирането на детето през целия му живот. Поставените цели от докторант Елена Кортезова са насочени към разработването на инструментариум за оценяване на нагласите на родителите и другите фактори (по модела

на Ажзен за „планираното поведение“), който да послужи на специалистите в тази сфера за по-ефективна системна работа за преодоляване на езиковите и комуникативните нарушения в развитието на децата, като фокусът е върху най-сензитивния период – ранното детство и предучилищната възраст.

3. Научни и научно-приложни резултати от проведените изследвания.

Дисертационния труд на Елена Кортезова има безспорни научни и научно-приложни приноси. В теоретичен аспект е направен аналитичен обзор на теориите за социалните нагласи и дедуктивно са дефинирани родителските нагласи в контекста на комуникативните и езиковите нарушения при децата в ранна възраст и предучилищна възраст. Приемам напълно посочените от докторантката приноси с практико-приложна насоченост. Действително, разработеният от Елена Кортезова изследователски инструментариум е много добре структуриран и адресира всички важни фактори, които имат отношение към прогнозата на поведението на родителите за участие в корекционни и терапевтични дейности. Независимо, че се базира върху теорията за планираното поведение на Ажзен, докторант Елена Кортезова има заслуга за разширяване на представите ни за родителските нагласи в изследвания контекст: оказва се, че съществуват два независими компоненти – позитивен и негативен. Това означава, че родителските нагласи трябва да се оценяват и по двата компонента, а не по едно измерение с два полюса.

4. Проверка за плагиатство.

Докторант Елена Кортезова е подала декларация, в която твърди, че резултатите от проведеното дисертационно изследване са „оригинални и не са заимствани от изследвания и публикации, в които нямам участие“. Текстът на дисертацията е проверен за наличие на плагиатство чрез програмата *strikeplagiarism*. Проверката не установи данни за наличие на „заемки“ от други текстове в голям размер или цитирания, които са заимствани от други автори, без да се посочват източниците. Дизайнът на емпиричното изследване, резултатите и изводите от него са идеи и реализация на авторката на дисертацията. Използваният метод се отличава със своята оригиналност.

5. Публикации на докторант Елена Кортезова.

Докторант Кортезова е посочила общо 6(шест) публикации, свързани с проблематиката на дисертацията. Пет от тях са самостоятелни статии, които могат да бъдат пряко отнесени към темата на дисертацията. Посочена е и една студия – в колективна монография, в съавторство. Считаю, че докторантката покрива минималните национални изисквания за придобиване на ОНС „Доктор“, съгласно чл.2б от ЗРАСРБ.

6. Критични бележки.

Не откривам съществени пропуски в дисертационния труд.

7. Въпрос.

Как може да се провери критериалната валидност на конструирания и предложението от докторантката метод?

Заклучение

На базата на краткия преглед на дисертационния труд, считаю, че докторант Елена Кортезова притежава нужните компетенции в теоретичен и емпиричен план и може успешно да провежда научни изследвания в сферата на психологията. Резултатите от нейната публикационна активност покриват минималните национални изисквания за образователната и научна степен „Доктор“. Затова давам **положителна оценка** за представената дисертация на тема „*Родителски нагласи за езиковото развитие на деца с комуникативни нарушения в предучилищна възраст(3-7г.)*“. Имайки предвид казаното дотук, предлагам на уважаемото Научно жури да присъди на Елена Кортезова образователната и научна степен „доктор“ в професионално направление 3.2 Психология (Педагогическа и възрастова психология).

20.10.2022г.

изготвил:

(доц. д-р Михаил Проданов)